

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Frenyiványi Ödön*
 Cím: *Száz év előtt kezdtek építeni a régi Nemzeti Színházat*
 Forrás: *Budapesti Hírlap*

Bpest (Hely) *1936. IV. 1.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás	
Tárgy	792
Hely	<i>Nemzeti Színház</i>
Idő	"1836/1936"
Személy	
Helyszám	

Száz év előtt kezdték építeni a régi Nemzeti Színházat

Hogyan született meg az ország első színháza Széchenyi, Fáy, Földváry kezdeményezésére a Dunapart helyett a Grassalkovich-teleken

A Nemzeti Színház jövő évi augusztus 22-én ünnepi századik születésnapját. A színház vezetősége, Németh Antal dr. igazgató irányításával, már megkezdte a centenáriumi ünepeinek és a jubiláris évad műsorának előkészítését. A nagy magyar kultúrnap ezzel az aktualitás homlokerébe került. Mert ma is áll *Vadnai* egykori megállapítása egy régebbi színházi naptárban: „Ez a színház mindnyájunk személfénye és így mindnyájunkat közösen érdekel.”

Az 1790-i országgyűlésen merült fel a főrendek körében a gondolat, hogy a nyelv legfőbb kincsünk és hogy ennek a kipallérozására a nemzeti játékszín felállítása a legcélszerűbb. A szót tett követi. Hazafias fiatal ambíciók összefognak és 1790 október 25-én bemutatják a budai színpadon, mint a fővárosban, az első magyarnyelvű játékszín előadást, *Simay* Kristóf piarista tanár *Igazságházi-ját.* A zászlót már ekkor oly tekintélyek ragadják fel, mint *Ráday Pál* — *Ráday* Gedeon apja —, *Kazinczy* és *Kelemen* László.

Azonban színészetünk, állandó théâtreum hiányában, nem tudott mélyebb gyökeret verni és így az előadásokat német színpado-

kon vagy zugszínhelyeken tartották. És ekkor a pesti színészek, vándorbotot véve, legnagyobb részét Erdélybe húzódtak, ahol, *Wes-selényi* Miklós pártfogása alatt, *Kolozsvár* volt ezen időkben a Múzsák centruma. Csak 1807-ben kerülnek ismét vissza Pestre a magyar színészek, amikor is 1815-ig a német színészekről elhagyott *rondella-színházat* (rondella: korbástya, a régi pesti várfal köralakú szögélése, a mai Régi posta-utca és Dunapart sarkán) használták. Hogy azután végre a fővárosban állandó jellegű közsínház kerekedhessék, erre nézve *kettős szikra* adta meg az impulzust. Az egyik, hogy *Fáy* András és *Döbrentey* Gábor 1833-ban a budai színházban a legjobb erőket egyesítették; a másik pedig: *Széchenyi* hallatlan propagatív ereje, mely a színpadban hatalmas lendítő erejét ismerte fel a nemzeti erőmórnak. Nagyön érdekes azonban, hogy a nemes gróf a dunaparti nádortelekre tervezte az országos nemzeti színház megépítését, a mai nemzeti színház helyén, a *Grassalkovich* Antal herceg ajánlotta telken megindult építkezést pedig csak ideiglenes megoldásnak tekintette. Mivel azonban a nagyratörő artisztikus álmokhoz hiányzott a pénz, ezt a költ-

séges ideát *Fáy* András és *Földváry* Gábor egyszerűbb és realisabb tervei megelőzték és így jött létre a régi Nemzeti Színház.

Ami a költségeket illeti, az 1840-i országgyűlés akkép határozott, hogy a törvényhatósági megajánlásra felépült magyar színházat, mint nemzeti tulajdont, országos pártfogás alá kell venni; és pedig akkép, hogy az építésre fordított körülbelül 40, továbbá az első felszerelésekre előirányzott 50, és a későbbi fenntartásra szükséges 400 ezer pengőt országgyűlési kivétel útján kell előteremteni, úgyhogy ezt egyedül a nemesek fizessék. Azonban itt mingyárt súlyos *finansziális bajok* támadtak, amennyiben a vármegyei és királyi városok a reájuk eső részt nem fizették meg; ehhez járult még egy súlyos eset: *Kolozy Jenő pénztára bukása csődperit súdított a színházra.* Mindazonáltal az építkezés az 1836. év közepén már annyira előhaladt, hogy — mint a *Honművész* írja —: „a falak már a páholyok második emeletéig állnak és így méltán hihetni, hogy legalább novemberben benne a mutatványok megkezdetnek...”

Végre azután 1857 augusztus 1-re kitzűttek a megnyitót. Ezt a dátumot azonban nem lehetett betartani, mert a „légszuszvilágítás-hoz kívántatók mind e napig el nem készültek”. És így augusztus 22-ére állapították meg a nagy ünepeket, mikor is a helyáratkat így szabták elő:

Földszinti és középpáholy 5 frt
 Elsőemeleti zártsték . . . 1 frt 30 kr pengő
 Karzat 10 kr pengő

Aláírva: *Bajza* József, igazgató.

Előkészületek az ünnepi megnyitásra

Ahogy a pozsonyi *Jelenkor* írja: „Nemzeti játékszínünk augusztus 22-én csakugyan megnyílt. Még pár nappal a megnyitás előtt is kételkedtünk ennek lehetőségében, mivel a külső falak még *cifrázat nélkül* vagynak, sőt nincsenek is *bemeszelve*. Annál is inkább meglepők valának a megnyitási reggelen a minden *utcaszögletre* felragasztott — igen csinos *Congrév-nyomatú* — *játékszíni cédulák*, melyek nemcsak *Landerer* Lajos úr nyomtató-intézetének, hanem egész honi könyvnyomtatásunknak becsületére válnak. Előttük *sűrű csoportban* állonga ember: férfi, öreg és ifjú és mindenek arcán *örömsugár* ragyoga. Délután 3 órakor már *százanként* csoportozva seregbe a színházhoz a sokaság és a megnyitás pillanatában este 6 órakor egyszerre elfoglalt minden helyet a berohanó sokaság, mely a legnagyobb „*illedék*”-et (illetmet) fentartá az egész előadás alatt, noha csak 10 és fél órakor végződék a játék és a karzat majd *leszakadt* a sokaság *iszonyú súlya* alatt...”

Most pedig a *függöny felgördül* és adjuk át a szót a pozsonyi *Hírnök*-nek: „A látvány meglepő vala! A játékszín *belseje* díszre és ékességre nézve *felülmulta* minden várakozásunkat. A nagyszámú *közönség csendes* volt, midőn a színpad felett álló, *átlátszó számokkal* ellátott óra *hetedfelet* mutatott. Egy éppen ez alkalomra *készült szimfónia* kezdődék, — azután a *függöny felemelkedék*: a *Vörösmarty* által szerzett „*Árpád ébredése*” c. előjáték... A hát-

téren a pesti rakpiac a Dunával együtt látható... *Árpád* szelleme feltámad, de nem ismeri meg Buda halmait... Ez vala az *előjáték*, melynek jó hatását csak *néhány öltözet-hiány* zavarja meg. — Az *előjátékot* nemzeti *tánc* követé, melyet előbb *hat* egyformán és gazdagon öltözött *gyermek* derekasan járt el; — azután a mesterük: *Szöllősy* úr egy táncosnéval lépett elő és ismeretes ügyességével és könnyűségével táncolt. — Azután *Schenk* Eduárdnak *Kis János* által fordított *„Belvédér”* című ötfelvonásos szomorújátéka adaték, *elég sikerrel*. — Az öltözetek csillogók valónak. — A diszítványok igen szépek. — Nem dicsérhetni eléggé a *közönség helyes magaviseletét*. — A tetszést helyes és hangos tapsok jelenték. — A Műzák e templomának alkotója: *Földváry Gábor* pestmegyei alispány úr is többszöri „éljen” kiáltásokkal tisztelteté meg.

A páholyokban igen sokan voltak a pesti és budai nagy világ előkelői közül, de a földszinti zártszékekben leginkább csak *férfiakat* lehetne látni. — Tehát alapos volna a részvétlenségi vád, mellyel *dámáink* terhelték!

Sokan az épületben két építészeti hibát jegeztek fel: a mennyezetet tartó nyolc oszlop igen *szűk* teszi az előcsarnokot és, hogy a karzatra vivő *lépcsőzet* oly *keskeny* és meredek, hogy ha hirtelen *tűz* támadna (mitől Isten őrizzen!): *Olymp* lakói nehezen menthetnék meg magukat elég gyorsan!...

Holnap Kisfaludy Károly *„Csalódások”* c. eredeti darabját, — holnapután a *„Griselidis”*-t fogják adni. Jegyzésre méltó, hogy e játékszín céduláit *magyar ruhás* szolgák hordják ki...

Íme: így zajlott le a magyar Thália legszébb templomának felavatása — száz esztendővel ezelőtt.

Magyar pénz a Burgszínház építésére

Érdekesnek tartjuk itt még megemlíteni, hogy *Braxatory „Korponai évkönyvek”* c. munkája szerint Magyarországon *Korponán* adtak elő *először színhátékot*, és pedig az evangélikus diákok, hihetőleg *tót nyelven*... Ami pedig az első *fővárosi színdarabot* illeti: Budán, 1760-ban mulattatták először a publikumot *vándorszínészek rögtönzött darabokkal*, részint *gyermekkel*, részint *báboktól* előadva. Ezen előadásokat részint a hajdan való *„Vörös sündisznó”*-ban — fent a várban —, részint később az alsó vízvárosi *„Fejér kereszt”*-ben tartották.

Az első *magyar balletet* Pesten, 1826. június havában játszották el. Az első *magyar nyelvű énekes játékok* pedig *Szalkai Antal* írta ilyen címen: „Pikkó herceg és Jutka Perzsi” és ezt 1792-ben a budai színházban adták elő. Az első *német nyelvű opera* pedig, a *„Bányászlegények”*, a budai Várszínházban került színre.

Ami pedig az *elsőbbséget* illeti, hogy hol állították *először állandóbb* jellegű színházat, itt Pest viszi el a *babért* a régi *rondella-színházzal: 1774-ben* nyitották meg, *augusztus 14-én*, mikor is *Berner Félix* gyermek-társasága adta elő az *„Indiai özeveg”* c. *vígjátékot*. Azután a nagy kultúrváros: *Pozsony* következik; itt *Csáky György* gróf épített játékszín; 36 ezer forintba került és 1776-ban a *„Mediciek”* c. darabbal nyílt meg. Azután *Kassa* és *Buda* következik.

Igen nagy *dicsőségre* válik a hazai színháztudomány, hogy a *bécsi színpad* mögött csak 30 évvel maradt el, amennyiben itt 1741-ben építették fel a *„osázsárvárbeli”* (Burgtheater) színházat. Azután állították fel a *„Leopold”* és *„József”*-városi színházakat. És ha talán a hazai színháztudomány, *jelmez- és színpadi berendezés* dolgában le is *szorult* a bécsi mellett ezt első sorban annak kell betudni, hogy a magyar főurak akkor *Bécsbe hordták pénzüket*. Aminek jellemzésére csak annyit, hogy a bécsi *Burgtheater építésére Koháry* gróf igen sokat költött. Úgy hogy ennek láttán méltán kiált fel *elkeseredéssel* az egykori krónikás: „Ha a magyar földesurak azt, amit a bécsi színházra költöttek: a *hazáira* költötték volna, minő állapotban volna már azóta a honi színháztudomány!”

A centenárium ünnepe

A száz éves Nemzeti Színház *ünnepe*nek előkészületei már megkezdődtek. Ez az ünnep nemcsak a színház, de az egész *főváros* és az egész ország ünnepe. S valóban *nemzetközi ünneppé* kell avatnunk ezt az évfordulót, dokumentálnunk kell az egész művelt világ előtt, hogy egy *nép*, melynek ilyen *ragyogó színpadi kultúrája* van és amely a *Schakespeare-kultusz* dolgában is *jóval* megelőzte a szomszédos népeket: valóban *méltó* a jobb jövőre. És amint a tavalyi 1935-ös esztendő a Pázmány-egyetem, illetve a magyar *tudományosság nemzetközi ünnepe* volt, épúgy a jövő esztendőnek a magyar *színháztudomány és művészet ragyogó apothéizisének* kell lenni.

SZENTIVÁNYI ÖDÖN